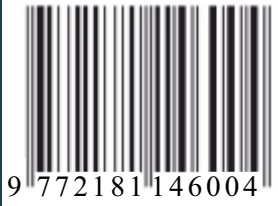

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

**PUBLISHED
SINCE 2000**
(Online since 2020)

**PUBLISHED SIX
TIMES A YEAR**

2022/6(94)

CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:
Khamidov O.Kh.

Doctor of Economics, Professor

EDITOR-IN-CHIEF:

Rasulov T.Kh.

Doctor of Physics and Mathematics, Docent

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Kuzmichev N.D. (Russia)

Doctor of Physics and Mathematics, Professor

Danova M. (Bulgaria)

Doctor of Philology, Professor

Margianti SE. (Indonesia)

Doctor of Economics, Professor

Wünsch Th. (Germany)

History of E.Europe Dr. of phil. habil, Professor

Minin V.V. (Russia)

Doctor of Chemical Sciences

Tashkaraev R.A. (Kazakhstan)

Doctor of Technical Sciences

Muminov M.E. (Malaysia)

Candidate of Physics and Mathematics

Srivastava P.K. (India)

American and English Literature PhD in English

NATIONAL EDITORIAL BOARD:

Adizov B.R.

Doctor of Pedagogical sciences, Professor
(Deputy Editor-in-Chief)

Abuzalova M.K.

Doctor of Philological sciences, Professor

Amonov M.R.

Doctor of Technical sciences, Professor

Barotov Sh.R.

Doctor of Psychological sciences, Professor

Bakoyeva M.K.

Doctor of Philological sciences

Buriyev S.B.

Doctor of biological sciences, professor

Djurayev D.R.

Doctor of Physics and Mathematics, Professor

Durdiyev D.K.

Doctor of Physics and Mathematics, Professor

Olimov Sh.Sh.

Doctor of Pedagogical sciences, Professor

Kakhkhorov S.K.

Doctor of Pedagogical sciences, Professor

Umarov B.B.

Doctor of Chemical sciences, Professor

Urayeva D.S.

Doctor of Philological sciences, Professor

Zaripov G.T.

Candidate of technical sciences, Docent

DEPUTY EDITORS-IN-CHIEF:

Navruz-zoda B.N.

Doctor of Economics, Professor

Turayev H.H.

Doctor of Historical sciences, Professor

Juraev N.K.

Doctor of Political sciences, Professor

Jumaev R.G.

PhD in Political sciences, Docent

Kuvvatova D.Kh.

Doctor of Philological sciences, Professor

Akhmedova Sh. N.

Doctor of Philological sciences, Professor

**SCIENTIFIC REPORTS OF
BUKHARA STATE
UNIVERSITY**

***

**BUXORO DAVLAT
UNIVERSITETI ILMIY
AXBOROTI**

***

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
БУХАРСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

*The journal is published in the Bukhara
Regional Department of Press and
Information of the Press and Information
Agency of Uzbekistan on August 24, 2020
With registered certificate № 1103*

*The journal "Scientific reports of Bukhara
state university" is included in the list of
scientific publications recommended to
publish the main scientific results of
doctoral dissertations of the Higher
Attestation Commission under the
Cabinet of Ministers of the Republic of
Uzbekistan on philology and physical and
mathematical sciences.*

*The journal is intended for professors
and teachers of higher educational
institutions, senior researchers, students,
scientific staff of scientific research
institutions, teachers of academic
lyceums, professional colleges, as well as
researchers in general secondary
education and various fields.*

**Founder: BUKHARA STATE
UNIVERSITY**

Executive secretary:
Sayfullaeva N.Z.
**Doctor of Philosophy in
Pedagogical Sciences (PhD)**

Editor: Sobirova Z.R.

Department technicians:
Shirinova M.Sh.
Raximova S.M.

EXACT AND NATURAL SCIENCES		
Турдиев Х.Х., Холиков С.Х., Темирова М. Х.	Смешанная задача для интегро-дифференциальной гиперболической систем первого порядка с памятью	3
Abdullaev J.I., Ibragimov H.H.	Pifagor va EYler g'ishtlari	10
Жалолов О.И., Исомиддинов Б.О.	Построение оптимальных по порядку сходимости кубатурных формул типа Эрмита в пространстве Соболева	16
Jumayev J.	Transport masalasini Mathcad tizimida yechish	27
Raxmatova N.J.	Inverse coefficient problem for the 1d fractional diffusion equation with initial-boundary problem	32
Nurolliyev N.Sh.	Methods and analysis of operating with scientific laboratories to investigate the optical properties of zinc oxide nanorods	41
Хаятов Х.У.	Построение квадратурных формул с помощью оптимальной интерполяционной формулы в пространстве С.Л.Соболева $\tilde{W}_2^{(m)}(T_1)$	50
Babaev S.S., Amonova N.A.	To construct basis functions in $W_2^{(1,0)}$ space for finite element method for 1d two-point boundary-value problems	57
LINGUISTICS		
Jumayev E.B., To'xtayeva M.O.	O'zbek adabiy tilida so'roq gap va o'zlashtirmalik	63
Kambarova M.	Classification of architecture and construction terms for the national corpus	69
Kazakov I.R.	Frazeologiyada millat tili va madaniyati tavsifi	73
Radjabov R.R.	Fransuz tili orfografiyasiga oid ilmiy-nazariy qarashlar	77
Rabieva M.G'.	Kinodiskurs yaxlitligini ta'minlashda verbal-vizual komponentlar va ularning ahamiyati	81
Saidov S.S.	Ikkinchi til o'rganishda ekstraversiyaning foydalari	86
Xolova Sh.D.	Frazeologik birlik-frazema-frazeologizm: tasnif va tadqiqot tahlili	92
Usmonov A.K.	Bog'lovchilarning pleonastik qo'llanishining stilistik xususiyatlari	98
Жаббарова Ю.Х.	Қариндошлик терминлари иштирокидаги прагматик коннотация	103
Нурова Ю.У.	Паремалардаги озиқ-овқат номлари этнолингвистика объекти сифатида	109
Раджабов Н.Н.	Инглиз тилида унли фонемаларнинг позицион кўринишлари	114
Рўзиев Я.Б.	Ноқардош тилларда иккинчи тур ўзлаштирмалик ва микромагн	121

Жабборов Э.	Маҳмудхўжа Бехбудийнинг “сарт” сўзи ҳақидаги қарашлари	126
Kaharova I.S.	Morphological features of imitative words in the Uzbek and English languages	130
LITERARY CRITICISM		
Kurbanova Ch.B.	Abdulla Oripov she'riyatida aruz vazni va uning ahamiyati	137
Nasridinova S.U.	O.Henri hikoyalarida yumorning badiiy vazifalari	143
Obidova N.O.	Kortasar hikoyalarida psixologik tahlil	148
Халимова Ф.Р.	Лингвофонетик воситаларнинг прагматик хусусияти (инглиз шеърий матни мисолида)	152
Zaripova D.B.	Huvaydo lirikasida payg'ambarlar obrazi	156
Ахмедова Ш.Н.	Академик Наим Каримов услубига хос муҳим қирралар (Ойбек ижоди мисолида)	160
Бокарева М.А.	Пути развития русского реализма рубежа XX-XXI веков: от соцреализма до экзистенциального постреализма	166
Джалилова З.Б.	Инглиз шеъриятида инсон образининг гуллар орқали тасвирланиши	173
Каримова Ш.К.	Замонавий ўзбек шеъриятида поэтик синтаксис унсурларининг уйғун келиши	182
Fayziyeva M.Ch.	Amerika va o'zbek badiiy diskursida sadoqat va xiyonat g'oyalari talqini	189
Қодирова Ф.Ш.	Риторика санъатшунослик дискурси контекстида	194
“NAVOIY GULSHANI”		
Амонова З.Қ.	Изҳори ҳамд	198
PHILOSOPHY, LAW AND POLITICAL SCIENCES		
Давидов У.Х.	Миллий-маънавий хавфсизлик ва миллий ўзликни англашнинг ўзига хос сиёсий-мафкуравий хусусиятлари ва эволюцияси	201
Muminkhujaev A.M.	The formation and development of liberal worldview on ideological threats in the context of globalization	207
PEDAGOGICS		
Ҳакимова Н.С.	Бошланғич синф тарбия дарсларида ўқувчиларда ижтимоий-ҳуқуқий компетенцияларини шакллантириш тамойиллари	212

Speaking in public is one of the strengths of an extrovert person. And the subject showed her ability to speak fluently with minor flaws in her speech. Such people do not feel shy and show their confidence. It enables consistent conversation with people in a foreign language. While communicating, it is better to be fluent than to be accurate as it helps to grasp the gist without confusion, and an extrovert person is good at networking.

Overall, extroversion has many benefits on learning a foreign language and at the same time, it plays a crucial role in social life and to be successful in both professional and personal life.

REFERENCES:

1. Qosimova, N. F. & Ilxomovna, M. D. (2022). *Specific Features of Technical Translation. International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 2(5), 26–31. Retrieved from <https://openaccessjournals.eu/index.php/ijdias/article/view/1291>
2. Zokirova, N. (2022). ТЕОРИЯ ТРАНСЛАТОЛОГИИ: ОТ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ К ТРАНСЛАТОЛОГИИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 6(2). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4814
3. Xaydarova, L. (2022). *How to motivate young learners to read stories and fairy-tales. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 8(8). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/5741*
4. Файзиева, Азиза Анваровна. "МЕТАFORALAR TARJIMASINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI." *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА 5.2* (2022).
5. Туйбоева, Ш. (2022). *Роль учителя в продвижении изучения французского языка. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 8(8). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4747*
6. Sirojova, Z. (2022). *Functional Study of Syntactical Relations of Compound Sentences in Uzbek Linguistics. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 22(22). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8069*
7. Sirojova, Z. (2022). *SYNCRETISM OF SYNTACTICAL RELATIONS IN UZBEK COMPLEX SENTENCES. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 2(11), 119-122.
8. Olimova, D. (2021). *ВАЖНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ АВТОНОМНОГО ОБУЩЕНИЯ У СТУДЕНТОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 5(5). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/2398*
9. Zokirovna, O. D. (2022). *On the Peculiarities of Simultaneous Interpreting. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(5), 170–180. Retrieved from <https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/369>
10. Isломov D. S. *THE ROLE OF SONORS IN ENHANCING PHONETIC RESONANCE AND MELODY IN UZBEK POETRY //International Virtual Conference on Language and Literature Proceeding. – 2022. – Т. 1. – №. 1.*
11. Zokirova, N. S. (2022). *The Discursive Paradigm towards the Sociolinguistic Approach. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(5), 207–211. Retrieved from <https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/374>
12. Anvarovna, I. S. (2022). *Stylistic Tools Intensifying Word Meanings in English Language. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 52-55. Retrieved from <https://cajlp.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/378>
13. Radjabov, R. (2022). *Научные взгляды ученых на употребление термина «будущее». На славянском и персидском. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 16(16). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/7132*
14. Rabiyeva, M. G. (2022). *Dysphemism or Euphemism ?. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 61-65. Retrieved from <https://cajlp.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/380>

15. Narzullayeva, Firuza. "BOSH SO'ZI SOMATIZMLARINING INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA QO'LLANISHI." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz) 8.8 (2021).
16. Tashpulatovich, B. M., & Djamalovna, J. N. (2022). Specifics of German Humor and the Ways of its Translation. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 32-37. Retrieved from <https://cajipc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/375>
17. Haydarova, N. (2022). Functions of Intertextuality in Discourse Analysis. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 22(22). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/7993
18. Nasillovayeva, S. S. (2022). SOCIOLOGICAL METHOD AND ITS APPLICATION IN LITERATURE. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(1), 86-91.
19. Baxtiyorovna, I. F. (2022). Sources of Linguocultures and Linguoculturological Field. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 56-60. Retrieved from <https://cajipc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/379>
20. N. N. Salikhova. (2022). Comparative Analysis of Interjections in the Contexts of Uzbek and English Languages. *Eurasian Research Bulletin*, 7, 189–191. Retrieved from <https://geniusjournals.org/index.php/erb/article/view/1297>
21. Sobirovich, S. R. (2022). Sound Designations in the Aspect of Semantic Derivations. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(5), 193-198.
22. Ruziyeva Nilufar Xafizovna, & Axmedova Shahnoza Murodilloyevna. (2022). Interpretation of the Concepts of Linguoculturology. *Eurasian Research Bulletin*, 8, 36–38. Retrieved from <https://geniusjournals.org/index.php/erb/article/view/1480>
23. Mehmonova, Y. (2022). Выражение лексико-грамматические части речи в английском и узбекском языках выражающих неопределённость времён. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 8(8). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4095
24. Fattoxovich, J. F. (2019). Psychology in teaching foreign languages. *Достижения науки и образования*, (8-3 (49)), 70-71.
25. Ubaydullayeva, Dilafruz, and Zubaydullo Rasulov. "Dealing with phonetic units in teaching pronunciation." Конференции. 2021.
26. To'rayeva, F. S. (2022). Modality and Modal Verbs in German. *Eurasian Research Bulletin*, 8, 39-42.
27. Ahour, T., & Haradasht, P. N. (2014). The Comparative Effect of Using Competitive and Cooperative Learning on the Reading Comprehension of Introvert and Extrovert EFL Learners. *Advances in Language and Literary Studies*, 5(4), 206–215.
28. Hassanzadeh, V., Gholami, R., Allahyar, N., & Noordin, N. (2012). Motivation and Personality Traits of TESL Postgraduate Students towards the Use of Information and Communications Technology (ICT) in Second Language Teaching. *English Language Teaching*, 5(4), 74–86.
29. Kayaoğlu, M. N. (2013). Impact of Extroversion and Introversion on Language-Learning Behaviors. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 41(5), 819–825. <https://doi-org.library3.webster.edu/10.2224/sbp.2013.41.5.819>
30. Laird, D. A. (1933). Basic types of personality—Introvert and extrovert. In *How to make people like you: Why we don't like people*. (pp. 33–44). Blue Ribbon Books Inc. <https://doi-org.library3.webster.edu/10.1037/14884-003>
31. Zafar, Sh. & Meenakshi, K. (2012). Individual Learner Differences and Second Language Acquisition: A Review. *Journal of Language Teaching and Research*, 3(4), 639-646.
32. Zell, D., McGrath, C., & Vance, C. M. (2014). Examining the Interaction of Extroversion and Network Structure in the Formation of Effective Informal Support Networks. *Journal of Behavioral & Applied Management*, 15(2), 59–81.

FRAZEOLOGIK BIRLIK-FRAZEMA-FRAZEOLIGIZM: TASNIF VA TADQIQOT TAHLILI

Xolova Shahnoza Davronovna

Buxoro Davlat universiteti

Tarjimashunoslik va lingvodidaktika kafedrası o'qituvchisi

shaxnozaxolova25@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada frazeologiyada ko'p qo'llaniladigan frazeologik birliklar, ularning asosiy turlaridan biri bo'lgan frazemalarga soha tadqiqotchilari tomonidan berilgan ta'riflar keltirilgan. Shuningdek, frazeologik birliklarning «*phrasème*», «*Idiome*», «*Collocation*», «*Locution*», «*phrasèmes pragmatiques*», «*pragmatèmes*», «*énoncés liés à une situation*», «*expressions liées*», «*formules situationnelles*» yoki «*phrases situationnelles*» kabi turlari lingvoviyosiy tadqiqi haqida so'z boradi. Ushbu frazeologik birliklarning fransuz va o'zbek tillaridagi muqobillik va farqli jihatlari ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: frazeologiya, frazema, termin, frazeologik birlik, so'z, ma'no, tarkib, ibora, vosita.

Abstract: This article presents the definitions given by researchers in the field of phraseological units, one of their main types, which are often used in phraseology. Also phraseologisms "phrase", "idiom", "collocation", "locution", "pragmatic phrases", "pragmatems", "énoncés liés à une position", "liées expressions", "situational formulas" or "phrasal situational phrases". "Types like" refers to a linguistic comparative study. Alternative and different aspects of these phraseological units in French and Uzbek are shown.

Keywords: phraseology, phrasema, term, phraseological unit, word, meaning, expression, ways.

Аннотация: в данной статье представлены определения, данные исследователями в области фразеологизмов, одного из основных их видов, которые часто используются во фразеологии. Также фразеологизмы «фразема», «идиома», «коллокация», «локуция», «фраземы прагматика», «прагматемы», «énoncés liés à une position», «выражения liées», «формулы ситуативных» или «фразовые ситуативные фразы». «Типы подобные» упоминаются о лингвистическом сравнительном исследовании. Показаны альтернативные и разные аспекты этих фразеологизмов во французском и узбекском языках.

Ключевые слова: фразеология, фразема, термин, фразеологизм, слово, значение, словосочетание, способ.

Kirish. Frazeologiyada frazema yoki frazeologizm deb ham yuritiladigan frazeologik birlik ma'lum darajada o'zaro bog'langan so'zlar majmuidir, bu birikma ushbu xususiyati bilan so'zlarning erkin birikuvini tushunchasiga zid holat hisoblanadi. Ushbu tushuncha yuzasidan tadqiqotchilar orasida umumiy qarash mavjud emas: frazeologik birliklar xilma-xil turlarining nomlanishi, ushbu turlarning ta'rifi, ularning bir-biridan ajratilishi va tasnifi hanuz munozarali masala bo'lib qolmoqda. Qisman yoki to'liq birikkan turlicha so'z qo'shilmalari mavzusini o'rganar ekanmiz, bir qator terminlarga duch kelishimiz mumkin. Bir tomondan, bir necha atamalarni birikuvning bitta turida ishlatilishiga guvoh bo'lishimiz mumkin, boshqa tomondan, bitta termin ko'pgina turlarda qo'llanilishi tabiiy holdir. Frazema – ikki yoki undan ortiq so'zdan tashkil topgan, ma'noviy jihatdan o'zaro bog'liq so'z birikmasi yoki gapga teng keladigan, yaxlitligicha ko'chma ma'noda qo'llanadigan va bo'linmaydigan, barqaror (turg'un) bog'lanmalarning umumiy nomi. Frazeologizmlar, shaklan o'zlariga o'xshash sintaktik tuzilmalardan farqli ravishda, nutqda so'zlarni erkin tanlash, almashtirish yo'li bilan yuzaga kelmaydi, balki ma'no va muayyan leksik-grammatik tarkibli, avvaldan tayyor material sifatida qo'llanadi, ya'ni frazeologizm tarkibidan biror qismni chiqarib tashlash, tushirib qoldirish mumkin emas.

ASOSIY QISM

Tilning lug'at tarkibiga faqat so'zlar emas, balki turg'un bo'lib qolgan so'z birikmalari ham kiradi. Tarkibi ancha murakkab bo'lgan turg'un birikmalar frazeologizmlar, frazeologik birikmalar yoki iboralar deb ataladi. Tilshunoslikning frazeologizmlarni ilmiy tadqiq qiluvchi sohasi frazeologiya deyiladi. Frazeologizmlar tilning leksikasiga kirishi sababli frazeologiyaga tilshunoslikning leksikologiya sohasiga kiruvchi bir bo'limi sifatida qaraladi. Frazeologizmlar ikki va undan ortiq so'zlarning turg'un birikmasidir.

Masalan, boshiga ko'tarmoq, kovushini to'g'rilamoq, juftakni rostlamoq, olam guliston kabi. Frazeologizmlarning tarkibida nechta so'z ishtirok etishiga qaramay, ular yagona umumiy ma'no bilan birlashadi va emotsional-ekspressiv ma'noni ifodalaydi. Frazeologizmlar badiiy adabiyotda obrazli va ta'sirchan vosita sifatida ko'p qo'llanadi. Frazeologizmlar tarjima qilinar ekan, tarjima tilida asliyatdagi frazeologizmlarning barchasiga muqobil variant topilmasligi aniq. Binobarin, muqobili topilmagan frazeologizmi tarjima qilishda har bir holatda tarjimon alohida yo'l tutishi kerak bo'ladi. Frazeologizmlar sohasida ishlayotganlar uchun biz "prefabrik" so'z ketma-ketligi mavjudligini hisobga olishimiz kerakligi aniq. Biroq turg'un iboralarning ahamiyati boshqa sohalarni o'rganuvchi tilshunos olimlar uchun ham til foydalanuvchilari kabi kuchli, chunki u yerda turg'unlik hodisasi hamma joyda mavjud. Ushbu so'z guruhlarini tavsiflash uchun ishlatiladigan atamalar - ko'pincha muzlatilgan deb ataladi, biz ushbu tadqiqotda aniqlanishi mumkin bo'lgan sabablarga ko'ra juda ko'p. Bu atamalar orasidan orni, idioma, turg'un gap, tayyor ifoda, leksik vazifa va frazema³-ni misol qilib keltiramiz. Ushbu ko'p atamalar allaqachon ta'kidlanganidek, ushbu ish mavzusi bizni nazariy jihatdan keng va juda nozik muammoga qaytaradi.

Barcha so'z qo'shilmalarini ham frazeologik birlik sifatida o'rganilishini tadqiqotchilar ma'qullamaydi. Ba'zilar les citations, les proverbes, les dictons, les maximes et les sentences, les formules, de contes kabilarni mustasno qilsalar, boshqalar ularni frazeologizmlar guruhiga kiritish kerak, deb hisoblaydilar. Ayrim tilshunoslar frazeologik birliklar qatoriga « phrasèmes pragmatiques », « pragmatèmes », « énoncés liés à une situation », « expressions liées », « formules situationnelles » yoki « phrases situationnelles » kabilarni ham kiritadilar, vaholanki ular avvaliga tilshunoslikning boshqa bir bo'limi – pragmatikaning o'rganish ob'yekti bo'lib hisoblangan. An'anaviy ravishda maqollar (proverbes), aforizmlar(aphorismes), matallar(dictons), qoida(maximes) va jummalarni(sentences) o'z ichiga olgan paremiya turkumiga ba'zi tadqiqotchilar tijoriy, siyosiy yoki ijtimoiy shior (devises) va chaqiriqlarni(slogans) ham kiritadilar. Albatta, turg'unlik muammosi o'z-o'zidan qiziq bo'lgani holda, hodisa boshqa tomondan ham muhim: bir qancha tadqiqotchilar shuni ta'kidlamoqdalarki, biz bundan keyin qo'zg'almas iboralar deb ataymiz – bu so'z turkumlari hech qanday holatda so'zning chegaraviy hodisasi emas. til. Shunday qilib, Danell (1992) hisob-kitoblariga ko'ra, fransuz tilidagi "birja jumalari" 4 soni berilgan matnning 20 dan 30% gacha bo'lgan qismini qamrab oladi.

Boshqa tadqiqotchilar iboralarning har xil turlarini ko'rib chiqdilar, boshqacha ta'riflandilar va natijada boshqa raqamlarni topdilar. Mel'çukning so'zlariga ko'ra, fransuz tilidagi iboralar soni (uning terminologiyasida frazemalar) "o'n minglab" ni tashkil qiladi. G. Gross lokatsiyaga bag'ishlangan jildda "200 000 ga yaqin qo'shma otlar yoki ularning kombinatoriklari erkin bo'lmagan, 15 000 ga yaqin sifatlar va kamida 30 000 turg'un fe'l" borligini ta'kidlaydi.

MUNOZARA BO'LIMI

Terminologiyaning xilma-xilligini aniq ko'rsatish uchun biz tadqiqotimiz davomida duch kelgan frazeologiya va turg'unlik bilan bog'liq atamalarni keltiramiz: braxisemiya, stilistik/ritorik klishe, kodlangan/tez-tez aytiladigan gap, turg'un/majoziy/idiomatik ifoda/tayyor, an'anaviy. shakl, idioma, idioma, lug'aviy vazifa, gallizm, leksiklashgan gap, o'rin, maqol o'rni, metafora, qo'shma so'z, frazema, frazeologizm, maqol, bo'lish belgisi, burilish va burilish. Fransuz tilidagi adabiyotlarda ham ko'plab atamalar mavjud: gap, an'anaviy birikma, kolligatsiya, nutqni tuzatuvchi qurilma, formulalar idioma, qaytarilmas binom, jumla, prefab, tirnoq va o'xshatish. Danellning so'zlariga ko'ra, "birja iborasi" "men leksikonning bir qismi deb hisoblaydigan metafora yoki g'alati sintaksissiz (shu jumladan, birikmalar) idiomalar va iboralar" deb ta'riflanadi.

Mel'çukning iboraga ta'rifi quyidagicha: "Tilning frazemasi - bu so'zlar lug'ati va standart umumiy til qoidalariga ko'ra, ma'lum bir vaziyatdan yoki ma'nodan kelib chiqqan holda ishlab chiqarilmaydigan multileksemik ifodadir"... Shunisi qiziqki, ushbu ta'rifga ko'ra bajarilishi kerak bo'lgan ko'plab shartlarga qaramay, frazemalar soni, uning fikricha, juda ko'p. To'g'ri, bu raqamlar mutlaq emas, chunki bu iqtiboslarda keltirilgan iboralar bir xil ta'rifdan hisoblanmagan, ammo ular bizga tilning "muzlatilgan" qismining ahamiyati haqida ma'lumot beradi. . Xo'sh, nega bu barcha turg'un iboralar? Har bir so'zni alohida tanlab olish o'rniga, tayyor so'zlar guruhini qo'llashdan ko'ra, o'z fikrini ifodalash tejamkorroqmi? Bu Gudsonning (1998: 139) fikri, u tilda so'zlashuvchilar doimiy ravishda yangilarini yaratish o'rniga, allaqachon eshitgan iboralarni takrorlash orqali maksimal tejamkorlikka erishadilar.

Agar ma'ruzachi uchun tayyor konstruksiyalarga murojaat qilish qulayroq ekanligi inobatga olsak, bu tinglovchiga xabarni dekodlashni osonlashtirishi ham mumkin. Shunday qilib, ma'lum darajada, iboralarning bunday oldindan tayyorlanishi bayonotlarni ishlab chiqarish va idrok etishni osonlashtiradi. Agar bugungi kunda frazeologiyaga bag'ishlangan ilmiy-tadqiqot ishlari mavjud bo'lsa, u uzoq vaqt unutilmagan bo'lsa ham, generativistik maktab hukmron bo'lgan tadqiqotlar sohasida ma'lum darajada

saqlanib qolganini unutmasligimiz kerak. Umuman olganda, generativ yondashuv tilning turg'un qismini hisobga olmaydi. Shunga qaramay, biz boshqa lingvistik yondashuvlarda ham xuddi shunday kamchilikni ko'ramiz. Turg'unlashish hodisasini aniqlashga urinishlar muammosiz bo'lmadi. Haligacha aniq ta'rif mavjud emas, bu esa frazeologiya sohasidagi tadqiqotchilar uchun nozik muammolarni keltirib chiqaradi. Bu erda birinchi navbatda e'tiborga olish kerak bo'lgan narsa, birinchi ta'rifga ko'ra, kompozitsiyasizlik ko'rib chiqilayotgan iborani tushunish qiyinligi bilan dalolat beradi.

Ikkinchi ta'rifga ko'ra, boshqa tomondan, iboraning (idiomaning) ma'nosi allaqachon ma'lum bo'lgandan keyin kompozitsionlik darajasini aniqlash mumkin. Agar ba'zi tadqiqotchilar qarama-qarshi atamalarini qo'llaydilar, deb da'vo qilsak, bu tadqiqotchilarning terminologiyaga nisbatan nomuvofiqligidan ko'ra, tilning murakkabligi bilan bog'liq, deyish mumkin. Gudson inglizcha "salience", "prominence" va "transparency" atamalarini muhokama qiladi. Bu atamalar prototip va aniq bo'lgan narsalar uchun ishlatiladi, lekin ular chastota bilan ham bog'liq. Ehtimol, uning dissertatsiyasidagi eng hayratlanarlisi uning metaforik foydalanishni ma'lum so'zlarning prototipi sifatida talqin qilish mumkin, degan xulosasidir.

Shuning uchun metaforik foydalanishni prototip yoki yo'q deb belgilash mumkin emas - har bir holatni alohida ko'rib chiqish kerak, bu u yoki bu ma'noning chastotasini yanada muhimroq qiladi. Gudson prototip ma'nosi haqida qo'shimcha qiladi, chunki qaysi ma'no so'zning eng prototipi sifatida ko'rib chiqilishini hal qilish ko'pincha qiyin. Ko'rinib turibdiki, agar Gudson har safar ma'lum atamalarini qo'llashni xohlasa, ularni qayta ta'riflashga majbur bo'lsa, boshqa tadqiqotchilar ushbu mavzu bo'yicha o'z nuqtai nazarlarini aniq e'lon qilmagan bo'lsalar, xuddi shu atamalarini qanday ma'noda ishlatishlarini bilish mumkin emas.

Shunday qilib, "birinchi ma'no", "qo'shimcha ma'no" yoki "prototip ma'no" kabi atamalar batafsil tushuntirishni talab qiladi. Shuning uchun ushbu terminologiya foydalanuvchilarga biroz murakkablik kasb etadi. Aniqroq bo'lish uchun birinchi navbatda toifalar va mezonlar, ya'ni bir tomondan barcha turg'un iboralar va boshqa tomondan ularni belgilaydigan narsa o'rtasida farqlash kerak. Natija toifalarini tasniflash uchun mezonlar zarur, chunki mezonlar ifodalarni aniq belgilaydi. Bir nechta misollarni eslatib o'tadigan bo'lsak, idioma, birikma va joylashuv toifalardir (hozircha unchalik aniq belgilanmagan), kompozitsion bo'lmaganlik, Gudson va Moon bir nechta taklif qilingan tipologiyalarni keltirib o'tadilar va Norrik "maqol va tegishli janrlarning xususiyat matritsasi ta'rifini" taklif qiladi. Shu bilan birga, ibora, maqom, maqol va qo'shma gap kabi eng ko'p uchraydigan atamalar haqida bo'lib o'tgan muhokamalarni hisobga olish kerak. Bu toifalar orasidagi chegaralar, biz bilganimizdek, aniq belgilanmagan. Kategoriyalarni taqdim etish tartibi o'zboshimchalik bilan emas. Agar biz frazema atamasini oxirigacha qoldirsak, bu juda keng tarqalgan emasligi sababli hisoblanadi. *Gallitsizmga* kelsak, bu atama frazemaga qaraganda kengroqdir, garchi u fransuzcha bo'lgan ibora turiga tegishli bo'lsa ham. Shunga qaramay, u juda keng tarqalgan emas. *Maqolda* turli xil xususiyatlar mavjud. Bu atama kamdan-kam uchraydi, lekin maqol tushunchasi biz uchun idioma, joylashuv va birikma tushunchalariga qaraganda kamroq ahamiyatga ega. *Qo'shma gaplar* frazeologiyaga tegishli, lekin ularning o'rnini tushunib bo'lmaydi, chunki qo'shma gaplar atamasi an'anaviy turg'un iboralarning ko'p qismini qamrab oladi.

Biz turg'unlikni til hodisasi sifatida ko'rib chiquvchi tadqiqotlarda eng muhim bo'lgan lokatsiya va idioma atamalariga kelamiz. Bular frazeologik adabiyotlarda eng ko'p uchraydigan atamalar. Ular biz qilmoqchi bo'lgan tahlilga mos keladigan darajada umumiydir. Qolaversa, turg'un iboralar mavzusi tilga olinganda odamlarning ongiga birinchi bo'lib kelgan atama idiomadir. Pragmatik frazemaning "yaxshi shakllangan" shakl va ma'noga ega bo'lishi va faqat birinчисiga "yaxshi shakllangan" epiteti berilganligini hisobga olsak, ularni boshqa frazemalardan qanday farqlovchi xususiyatga ega ekanligini qanday izohlash mumkin? Frazemaning bir nechta turini tavsiflashi mumkin bo'lgan yana bir xususiyati - bu "ma'lum bir vaziyatga nisbatan o'zgarmas" ekanligidir. Tilda turg'un yoki turg'un bo'lmagan, aytilayotgan vaziyatga bog'liq bo'lmagan iboralarni topish qiyin. To'g'ri, Mel'chuk buni ma'lum vaziyatlarda siz uchun, boshqalarda esa sizniki deb aytish kerakligini tushuntiradi, ammo ta'rif sifatida "ma'lum bir vaziyatga nisbatan aniqlangan" biroz noaniq. To'liq iboraga kelsak, uning tarkibiy qismlarining ma'nosini o'z ichiga olmaydi, deb qanday ishonch hosil qilishimiz mumkin? Bunday ko'p ma'noli *faire* kabi fe'l *faire le jolie coeur* da o'z ma'nosidan butunlay mahrum bo'ladi, degan ta'kid, ehtimol, bir oz haddan tashqari kategoriyadir.

– "Bu juda yaxshi, mukammal, shuncha yaxshi! O'zini yurak quvonchiga bag'ishlash - yurak quvonchi bilan o'ziga biror narsa berish" yoki "qalb quvonchi bilan". Uning bu atamani tanqidi diqqat kontekstida topiladi. Bu bo'linish haqida ... *kim / bu, kim* gallitizm bo'lar edi.

Yarim iboraning ta'rifida, oldingi misolda bo'lgani kabi, ko'p ma'noli so'zlarning turli xil mumkin bo'lgan ma'nolari bilan bog'liq ("berish" deb belgilash mumkin bo'lishi kerak). So'zning "asosiy ma'nosi" yo'qligini aniqlash uchun ushbu "asosiy ma'no" ta'rifini aniqlab olish kerak. Xuddi shu tanqidni Mel'çuk

taklif qilgan so'nggi turga nisbatan ham shakllantirish mumkin, chunki yarim-frazema, hech bo'lmaganda, nazariy jihatdan, ko'p ma'noli. Bizningcha, har xil turdagi frazemalarni ajratishning tegishli mezonlarini takomillashtirish va aniqlashtirish mumkin. Prof.ning innovatsion yondashuvlari. E.M.Umarxo'jayevning o'zbek frazeologiyasi haqidagi ma'lumotlari ham hozirgi tilshunosligimiz uchun muhim ahamiyatga ega.

Frazeologiya til leksikasi sifatida o'zbek tilshunosi A.Xodjiyevning "megapolis"ga qiyoslanadi. Uning fikricha, frazeologizmlar bir tekislikda qurilgan bo'lsa-da, birdaniga qurilmaydi. U tarixiy sharoitlar asosida, turli avlod me'morlari, dizaynerlari va ixtirochilari ishtirokida shakllangan. Ular har bir binoni chuqur o'rgangan holda quradilar. Frazeologiyani tartibga solishning o'ziga xos murakkabligi ham shu bilan belgilanadi. Bundan tashqari Ch.Rahmatullayev, A.Ahmedov, O.Azizov, R.Esenboyev, A.Mamatov, I.Kutchkortoyevlarning turkiy tillar materiallari asosida frazeologik birliklarni o'rganishga bag'ishlangan ishlari.

Professor Chavkat Rahmatullayev o'zbek tili frazeologiyasi rivojiga katta hissa qo'shgan olimlardan biridir. Uning "O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati" (1978) kitobida o'zbek tili frazeologiyasini tartibga solish, bir qator chalkashliklarning oldini olish masalalari yoritilgan. Aytish mumkinki, bu asar frazeologiyani o'rganishga katta hissa qo'shgan. A.Mamatov "Antonimiyaga asoslangan frazeologik shakllanish masalalari (Antonimlarning frazeologik yasalishi aspektlari)" asarida antonimik formulalarni aks ettiruvchi frazeologik birliklarning yasalishining turli jihatlarining lingvistik xususiyatlari haqida gapiradi.

NATIJALAR BO'LIMI

Ayni paytda o'zbek tili leksikasi masalalari "Hozirgi o'zbek tili", "Hozirgi o'zbek adabiy tili" kabi tadqiqot va darsliklarda o'z aksini topgan. 1981-yilda O'zbekiston FA Til va adabiyot institutining bir guruh tilshunos olimlari "O'zbek tili leksikologiyasi" nomli katta ish maydonida bo'ldilar. O'zbek tilshunosligida leksik qatlamlarni qiyosiy o'rganish masalalari bo'yicha juda ko'p ishlar qilingan. Bu borada Ismatullo Ismoilovning 1966 yilda nashr etilgan monografiyasi muhim asarlardan biridir. Muhimi, ushbu maqolada o'zbek va uyg'ur tillarida qarindoshlik atamalarining paydo bo'lishi va amaliy qo'llanilishi atroflicha tahlil qilingan. Qayd etish joizki, D.X. Bazarova va K.Sharipovalar tomonidan "O'rta Osiyo va Qozog'iston turkiy tillari leksikasining rivojlanishi" nomli keng ko'lamli tadqiqot ishlari olib borildi. O'rta Osiyo turkiy tillarida qo'llaniladigan zoologik atamalarni o'rganish mavzusidir. H.Dadaboyevning "XI-XI asrlarda turkiy tillar yozuvlarida ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy atamashunoslik" mavzusidagi tadqiqotida ijtimoiy-siyosiy va sotsial-iqtisodiy atamalarning paydo bo'lishi va qo'llanilishi to'g'risida atroflicha ma'lumot berilgan. O'zbek tili, jumladan turkiy tillar. Xususan, O'rta Osiyo turkiy xalqlari tillarida mamlakat, millat, baliq ("shahar" ma'nosida), taqiq ("qonun" ma'nosida), armiya, qozi, dard, jazo Mahmud Qoshg'ariyning "Devoni lug'otit-turk" ("Turkiy tillar to'plami"), Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig", Ahmad Yugnakiyning "Hibat ul haqoyiq", arabcha-xorazmcha lug'at "Muqaddimat" kabi yuzlab ijtimoiy-siyosiy atamalar qo'llangan. Mahmud az-Zamaxshariyning "Al-Adab", va Rabg'uziyning "Qissasi Rabg'uziy" da misollar bilan isbotlangan.

Shu bilan birga, atamalarning paydo bo'lish tarixi, shakllanish qonuniyatlari, shuningdek, boshqa tillardagi atamalarning boyib borishiga ham alohida e'tibor qaratilgan. Albatta, bu o'zgarishlar o'zbek tilining qo'llanish doirasini kengaytirib, leksik tarkibini yangi ilmiy-texnik atamalar bilan boyitdi. "Muzlagan" so'ziga kelsak, bu bir qarashda hayratlanarli bo'lib tuyulishi mumkin, lekin menga "qazilgan" yoki "toshlangan" dan afzalroq ko'rinadi, chunki bular sizni o'lik narsa haqida o'ylashga majbur qiladi, ammo bu iboralar tirik qoladi. dastlabgidan boshqacha tarzda.

Bundan tashqari, "muzlatilgan" bo'yoqlar bu joylashuvlar sodir bo'lgan o'zgarishlarni "tuzatish"dan yaxshiroqdir (Lars Lindberg, 1898). U iboralar uchun ma'lumotga to'ymas edi, chunki ba'zida ularni o'zlaridan ko'ra aniqroq ma'noga ega deb hisoblasa, u tez-tez eshitgan so'zlar nimani anglatishini bilishni istardi: shayton, ko'k qon. , kreslo tayoqchasi kabi hayot, Rabelaisning chorak soati, nafislik shahzodasi bo'lish, kart-blansh berish, quia uchun qisqartirish va hokazo va qaysi aniq holatlarda u o'z navbatida ularni o'z so'zlariga kiritishi mumkin. Ular yo'qligida u o'rgangan so'z o'yinlarini joylashtirdi (Marsel Prust).

Tarjima jarayonida so'z birikmalarining semantik hamda tuzilish xususiyatlarini hisobga olish lozim. Bunda birinchi navbatda otni tarjima qilib olish tavsiya etiladi, chunki qanday aniqlanmish qo'llanmasin hammasi otni aniqlab keladi va ot gapda eng muhim ma'noni ifodalaydi. Tarjimonning keyingi vazifasi gapdagi ma'no guruhlarini ajratib olish hisoblanadi. Gapning ma'no guruhi ajratib olingach, ot va sifat o'rtasidagi grammatik aloqalar turi aniqlanadi. Otdan oldin kelgan so'z va so'zlar, uni aniqlab keladi, ularni agar gap fransuz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilinsa, uni o'zbek tili grammatikasi qoidalari asosida va aksincha, agar gap o'zbek tilidan fransuz tiliga tarjima qilinsa, fransuz tili grammatikasi normalariga asoslanib tarjima qilinadi.